

ПОЛІТИЧНА ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ

УДК 32.303.442.3

Рубанов В.В.
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

**ОСНОВНИ ПІДХОДИ ТА ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ПОЛІТИЧНОГО АНАЛІЗУ**

Схарактеризовано теоретико-методологічні засади політичного аналізу як політико-управлінської наукової дисципліни. Доводиться, що сучасний політичний аналіз – це не тільки прикладний тип політологічного наукового дослідження, а й багаторівнева політико-управлінська наукова дисципліна, методологічну основу якої складає цілісна система методів і процедур наукового дослідження політичних проблем і ситуацій.

Ключові слова: політичний аналіз, теоретико-прикладна, політико-управлінська наукова дисципліна, цілісна система методів і процедур дослідження.

Рубанов В.В.

ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ И ПРОБЛЕМЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ОСНОВ ПОЛИТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА

Дана характеристика теоретико-методологических основ политического анализа как политико-управленческой научной дисциплины. Доказывается, что современный политический анализ-это не только прикладной тип политологического научного исследования, а многоуровневая политико-управленческая научная дисциплина, методологическую основу которой составляет целостная система методов и процедур научного исследования политических проблем и ситуаций.

Ключевые слова: политический анализ, теоретико-прикладная, политико-управленческая научная дисциплина, целостная система методов и процедур исследования.

Rubanov V.

BASIC APPROACHES AND PROBLEMS OF DEFINITION OF THEORETICALLY METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF THE POLITICAL ANALYSIS

Characteristic of theoretically-methodological principles of political analysis as politically administrative scientific discipline have been done. It is proved that the modern political analysis is not only applied type of political scientific research, but also the multilevel politically administrative scientific discipline which methodological basis is made of integral system of methods and procedures of scientific research of political problems and situations.

Key words: political analysis, theoretically-applied, politically administrative scientific discipline, integral system of methods and research procedures.

Актуальність дослідження теоретико-методологічних засад політичного аналізу зумовлена недостатністю вивчення та методологічного обґрунтування його природи, завдання та інструментального потенціалу як політико-управлінської наукової дисципліни, незважаючи на наполегливі зусилля фахівців різних галузей наукового знання у цій царині. А тому розв'язання цієї проблеми надзвичайно

важливе як для всієї політичної науки, так і для теорії та практики державного управління зокрема.

Мета статті – дати науково обґрунтовану характеристику сутності теоретико-методологічних засад політичного аналізу як політико-управлінської наукової дисципліни.

Аналізуючи вже існуючі дослідження з зазначеної проблематики, можна констатувати, що методологічна вразливість існуючих спроб концептуалізації поняття „політичний аналіз” міститься насамперед в тому, що у пропонованих сьогодні його

визначеннях практично не знайшли свого відбиття не тільки характеристики методологічних засад, що відповідають його істинній природі, але й його типології як цілісної системи політологічного наукового знання. Якщо говорити більш конкретно, то з методологічної точки зору уявляється некоректним відносити політичний аналіз до розряду тільки прикладних суспільно-наукових дисциплін, як це робить ряд дослідників [1, с.133; 2, с.524; 3, с.47-48]. Ні в якому разі не применшуючи ролі та значення прикладних дисциплін, маємо відзначити, що ми солідарні з тими вченими, які вважають, що образ науки визначається, в першу чергу, її фундаментальними розділами [4, с.263; 5, с.54-60; 6, с.210]. Стосовно характеристики політичного аналізу як наукової дисципліни це також означає, що його теоретичний рівень завжди передре прикладному, а не навпаки, і є, якщо і не прямим джерелом його генезису і розвитку, то завжди бере безпосередню або опосередковану участь в його формуванні як прикладної, політико-управлінської наукової дисципліни. Це зумовлено тим, що перш ніж щось прикладати з наукового потенціалу політичного аналізу як політико-управлінської дисципліни, необхідно мати те, що прикладати, а саме: навички політичного, в тому числі абстрактного мислення, вміння спиратись на досвід минулого і йти далі, не обмежуючись копіюванням чужих зразків, теоретично розроблених стосовно іншого суспільства та інших умов. Сформувати ж „те, що прикладати”, як точно зазначила російська дослідниця Т.Алексеева, може тільки політична теорія (філософія) з її розумовими експериментами, культурою наукового діалогу, вмінням не обмежуватися тільки дескриптивним описом і, що не менш важливо, часто йти всупереч сталим уявленням, тобто бути „незручним” і „неслухняним” [5, с.55].

Інакше кажучи, методологічна неспроможність характеристики політичного аналізу тільки як суто прикладного типу дослідження полягає, на наш погляд, поперше, в тому, що приймаючи це як належне, ми тим самим фактично позбавляємо політичний аналіз можливості виконувати соціокультурну функцію, а отже, й розв'язувати проблеми, які забезпечують його розвиток і цілісність саме як наукової дисципліни. Як засвідчує реальна історія розвитку науки доля всіх дисциплін, які визначаються дослідниками тільки як суто прикладні, непринадлива – вони всі не мали майбутнього [7, с.117]. Залишившись у

своєму розвитку сам на сам, вони неминуче трансформувалися в просту сукупність технологічних відомостей, але не в науку. Яскравий тому приклад – сучасна астрологія, яка перетворилася за своєю суттю на квазінауку. А якщо врахувати при цьому, що для фахівців з прикладного політичного аналізу, як і для фахівців з астрології інтереси клієнта (замовника) є визначальними, і вони превалюють у дослідженні, то не виключено, що така неприадна доля чекає і політичний аналіз, якщо кваліфікувати його тільки як суто прикладний тип наукового дослідження. І характерні симптоми цього спостерігаємо вже сьогодні. Саме таким підходом – сприйняття політичного аналізу тільки як прикладного типу дослідження – можна пояснити невдачі політико-економічних реформ у суспільствах, які трансформуються, коли механічно імпортувалися західні інститути та цінності без врахування загального культурного і політичного контексту, а на нашому ґрунті вони набували абсолютно антизахідного змісту [8, с.4].

Таким чином, спроби деяких авторів обґрунтувати суто прикладний характер політичного аналізу, беручи за основу лише один, хоча й важливий, критерій – мету чи об'єкт дослідження, не витримують критики, оскільки дослідники не враховують ще одного, у даному випадку визначального, критерію – системного характеру самої природи політологічного знання та відповідних рівнів політологічного аналізу сучасних політичних проблем. І якщо говорити конкретніше, то проблема тут полягає як раз у тому, що характеризувати політичний аналіз як суто прикладний тип наукового дослідження і не враховувати, що це можливо лише за наявності зрілої теоретичної системи політологічного знання, що включає не тільки інтернаціональну, але й її національну, або, інакше кажучи, державоцентристську частину, принаймні сумнівно. І справа тут не тільки й не стільки в нашому бажанні обґрунтувати власну концепцію бачення багаторівневої сутності політичного аналізу [9, с.42-52], скільки в загальній закономірності формування прикладної частини будь-якої науки, у тому числі й політичному аналізі, що завжди зумовлюється зрілою теоретичною її частиною. Отже, прикладний політичний аналіз нездатний самостійно забезпечувати спадкоємність у розвитку наукового знання. Логіка його розвитку саме як наукової дисципліни, покликаної забезпечити якісний процес підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень і програм, задається зовні

– з боку його теоретичного та інструментально-емпіричного рівнів.

Таким чином, політичний аналіз – це не тільки прикладний тип наукового дослідження, але й багаторівнева теоретико-прикладна наукова дисципліна. І якщо характеризувати це явище з позицій досягнень саме сучасного наукового знання і з претензією на концептуальне його завершення, то сутнісна визначеність політичного аналізу виявляється, по-перше, в тому, що це теоретико-прикладна наукова дисципліна, яка містить у собі, як мінімум, три системно взаємозумовлені рівні: фундаментальний, інструментально-емпіричний і практично-прикладний, котрі є, з одного боку, відносно самостійними типами політичного аналізу, а з іншого – становлять цілісну систему продукування політичного знання, відносно самостійність, стійкість і здатність до розвитку на власній основі.

По-друге, саме за такого підходу до визначення самої сутності цього феномену і його прикладний рівень, тобто прикладний політичний аналіз, може претендувати на статус наукової, політико-управлінської дисципліни, яка має не тільки свій особистий предмет дослідження – процес підготовки прийняття і реалізації політичних рішень і програм, але й відповідну методологічну основу – цілісну, експертно-аналітичну систему способів і процедур забезпечення цього процесу.

І нарешті, по-третє, специфіка прикладного політичного аналізу як самостійного інструменту системного дослідження публічних політичних проблем як раз і міститься в тому, що він сам як наукова, політико-управлінська дисципліна, являє собою в процедурно-функціональному відношенні інтегративну **цілісну систему**: з одного боку, він синтезує для цього теоретичні знання, що виробляються на його фундаментальному рівні, та фактичну інформацію, що надає інструментально-емпіричного рівня, а з другого – існуючі міждисциплінарні методи та процедури дослідження, які в аналітичному процесі з підготовки, прийняття та реалізації публічних політичних рішень, не просто перекривають, а взаємодоповнюють і взаємозумовлюють один одного.

У зв'язку з цим, відзначимо ще одну, на перший погляд, невелику, але, як вже було сказано, вельми значиму і недостатньо досліджену проблему, яка стосується безпосередньо характеристики методологічних засад політичного аналізу. Суть цієї проблеми полягає в тому, що у пострадянській науковій і особливо навчальній літературі,

методологічну сутність політичного аналізу, з легкої руки російського вченого К.В.Симонова, стало загальноприйнятим визначати як своєрідну *сукупність* різних наукових методик, за допомогою яких як раз і можливе дослідження конкретних політичних подій і політичних ситуацій, створення припущень з приводу її можливого розвитку і прийняття компетентних політичних рішень [10, с.5; 11, с.10; 12, с.111].

На наш погляд, подібні визначення сутності політичного аналізу як політико-управлінської, наукової дисципліни також недостатньо повно відображають його методологічні засади, а, отже, значно збіднюють його системну природу, генетично успадковану від системного аналізу. На користь такої оцінки свідчить, в першу чергу, існуюча характеристика самого поняття „сукупність” у великому тлумачному словнику сучасної української мови, де вказано, що воно означає лише *неділиму єдність чогось; загальну кількість, суму* будь-чого [13, с.1412]. Як бачимо, в основу цього сучасного поняття закладена проста, але глибока думка про те, що воно, по-перше, не містить у собі характеристику відносин між її складовими елементами, а акцентує увагу лише на їхній кількісній множинності.

По-друге, поняття „сукупність” не відбиває також і обов'язкову взаємодію між елементами, що визначає систему як таку. А це все в свою чергу докорінно суперечить системній природі методів і процедур, які використовуються в політичному аналізі, оскільки вони знаходяться у процесі його функціонування як наукової, політико-управлінської дисципліни, як раз у системному взаємозв'язку і взаємозумовленості.

Отже, у будь-якій системі, в тому числі в методах і процедурах політичного аналізу як політико-управлінській, науковій дисципліні, немає „сукупностей” явищ, а є як раз їхня системність. А тому вихід із ситуації, що склалася, вбачається тільки в системному підході до дослідженні методологічних засад політичного аналізу. Стосовно цієї проблеми суть вказаного підходу міститься насамперед у необхідності розглядати і характеризувати методологічні засади політичного аналізу не як „набір” або „сукупність” його методів і процедур, а саме як відкриту, динамічну систему, що розвивається і складається з відносно самостійних елементів – кількісних і якісних методів і процедур дослідження політичних проблем і ситуацій – кожен з яких являє собою своєрідну підсистему. Основними

аргументами на користь цього слугують три непорушні факти:

по-перше, те, що головною вадою прихильників використання в політичному аналізі лише тільки кількісних або лише тільки якісних методів і процедур дослідження є невинуватене наділення їх властивостями виробляти цілісне політологічне знання. У той час коли об'єктивно, користуючись лише тільки кількісними або лише тільки якісними методами і процедурами дослідження, можна отримати в процесі наукового пізнання тільки один із його необхідних компонентів, який не наділений властивостями цілого;

по-друге, те, що ці два дійсно різні методи і процедури аналізу політичних проблем, які дають можливість отримати в процесі наукового пізнання і два різні види політологічного знання: *аналітичне* – від кількісних і *експертне* – від якісних методів і процедур дослідження, які також, як і продукуючі їх методи, *не є ні тотожними, ні взаємозамінними, а взаємозумовленими* в пізнавальному процесі. Їх неможливо, в силу їхньої нерозривної єдності, відокремити один від одного, а тому вони однаково необхідні в процесі підготовки, прийнятті та реалізації політичних рішень і програм;

по-третє, те, що ні перший, ні другий вид названого знання, *не є окремо* політично-релевантним науковим знанням. Таким воно стає тоді, коли поєднує в собі і аналітичну, і експертну складові, перетворюючись в кінцевому підсумку на *цілісне експертно-аналітичне* політологічне знання як похідне системи кількісних та якісних способів і процедур політичного аналізу.

При цьому принциповою особливістю цієї системи, як було вже сказано, є її відкритість, яка допускає не тільки розвиток методів і процедур, що використовуються в політичному аналізі, але й оновлення – зміну їх складу, що власне і відбувається з часом в реальному процесі наукового пізнання взагалі, і дослідженні політичних проблем, зокрема.

Таким чином, на основі вищевикладеного можна дійти висновку, що політичний аналіз – це не тільки прикладний тип наукового дослідження, але й багаторівнева теоретико-прикладна політико-управлінська наукова дисципліна, методологічну основу якої складає не „сукупність різних наукових методик”, а цілісна система методів і процедур, за допомогою яких як раз і можливо реально здійснити не тільки компетентне формулювання і аналіз політичної проблеми, але й прогнозування її

розвитку, а також вироблення оптимальних варіантів політичного рішення, його імплементацію і реалізацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кальниш Ю. Політична аналітика в державному управлінні: теоретико-методологічні засади : [монографія] / Ю.Г.Кальниш. – К. : Вид-во НАДУ – 2006. – 272 с.
2. Туронок С. Политический анализ / С.Г.Туронок // Политология: Лексикон; [под редакцией А.И.Соловьева]. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2007. – С. 523- 537.
3. Антанович Н. Методология и методы политического анализа / Н.А. Антанович. – Минск: БГУ, 2007. – 179 с.
4. Шрамко Н. К вопросу о специфике гуманитарных наук: проблема единичного и общего / Н.В. Шрамко // Актуальні проблеми духовності: зб. наук. праць; [ред.: Я.В.Шрамко]. – Кривий Ріг. – 2010. – Вип. 11. – С.260-265.
5. Алексеева Т. Политическая философия как „практичное” знание / Т.А.Алексеева // Полис. – 2010. – № 1. – С.54-60.
6. Вербицкий В. Примат теоретического знания над практикой: Лейбниц, Кант и современность / В.Г.Вербицкий // Вісник ХНУ ім. В.Н.Каразіна. – Серія “Теорія культури і філософія науки”. – 2010. – № 860. – С. 202-211.
7. Пружинин Е. Фундаментальная наука и прикладные исследования: методологический аспект взаимодействия / Е.И.Пружинин // Проблема ценностного статуса науки на рубеже XXI века. – СПб.: РХГИ. – 1999. – С. 161-174.
8. Лясота Л. Проблеми інституціоналізації прикладного політичного аналізу та прогнозування у сучасному українському суспільстві [Електронний ресурс] / Л.І. Лясота // Теорія і практика політичного аналізу і прогнозування. Збірник матеріалів; [за ред. М.М.Розумного]. – К.: Національний інститут стратегічних досліджень. – 2006. – С.2-9. – Режим доступу: <http://www.njss.gov.ua/Table/230606/sbjrnyk.htm>.
9. Рубанов В. Системна сутність політичного аналізу / В.Рубанов // Політичний менеджмент. – 2010. – № 3. – С.42-52.
10. Симонов К. Политический анализ: [уч. пособ.] / К.В.Симонов. – М.: Логос. – 2002. – 152 с.
11. Методы политического анализа. Учебно-методическое пособие для вузов; [составитель В.Н.Морозова]. – Воронеж. – 2007. – 51с.
12. Вонсович С. Політичний аналіз і прогноз / С.Г.Вонсович. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г. – 2010. – 120с.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD); [уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел]. – К.: Ірпінськ: ВТФ „Перун”. – 2007. –1736 с.